

ПРОМІНЬ ПРОСВІТИ

Число 19 (63)
жовтень
2019 р.

За вас правда, за вас слава і воля святая!

Газета ГО «Криворізьке міське правозахисне товариство»

Ми тут: <http://www.kmpzt.org.ua> На фейсбуці — у групі "ПРОМІНЬ ПРОСВІТИ ЄДНАННЯ"

Івану Котляревському — 250 років

ВЕЛИКИЙ ПОЛТАВСЬКИЙ САМОРОДОК

(Читайте на 4 стор.)

ЧИТАЙТЕ В ЦЬОМУ ЧИСЛІ:

- ❖ ПРО українських героїв і мистецтво України;
- ❖ ПРО захист правди в кіно та реальну неправду на радіо;
- ❖ ПРО фестиваль у Дніпрі, а також — інші матеріали.

ДУДА закликав «солідарно тиснути на Росію»

Президент Польщі Анджей Дуда закликав країни ЄС не ігнорувати загрози для регіону, яку становить Росія та «солідарно чинити тиск на Російську Федерацію».

Джерело: Польське радіо

Деталі: З таким закликом Дуда виступив на зустрічі лідерів «Групи Аррайолуш» в Афінах, до якої входять Австрія, Фінляндія, Німеччина, Латвія, Польща, Португалія, Словенія, Угорщина та Італія.

Дослівно: «Незважаючи на те, як оцінюємо діяльність НАТО в регіоні Центрально-Східної Європи, ми повинні солідарно чинити тиск на Російську Федерацію. Про те, наскільки небезпечною є Росія, багато можуть сказати держави, які знаходяться у безпосередній досяжності російських балістичних ракет».

Дуда закликав лідерів держав ЄС підтримувати усі ініціативи, метою яких є зміцнення безпеки східного флангу НАТО і Європейського Союзу.

«Польща вважає свою інтенсивну співпрацю зі США не альтернативною співпраці з ЄС, а як доповнення і зміцнення цієї співпраці. В контексті спільної політики безпеки і оборони на нашу підтримку можуть розраховувати усі ініціативи, які будуть синергійними для НАТО, а також служитимуть підтримці і зміцненню трансатлантичних стосунків, а не їх маргіналізації», — додав президент Польщі.

«Українська правда»,
13 жовтня 2019 року

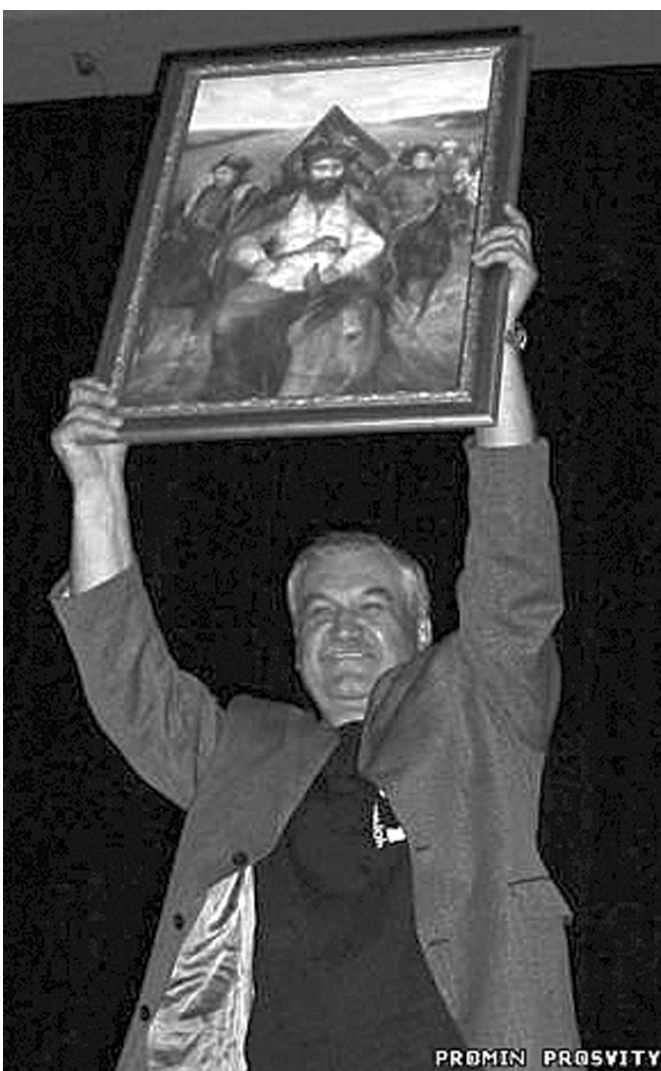
Світле слово від серця

ТИХИЙ ХУДОЖНИК ПОСЕРЕД ГРОМУ ВІЙНИ

От-от мине вже шість років із тих пір, як розпочалась російсько-українська війна і за своєю тривалістю «досягнеться» до Другої світової. Уже тисячі і тисячі загиблих і поранених, але війна все триває. Щороку, на День захисника України, українці вшановують своїх воїнів-оборонців і бажають перемоги над ворогом. Наша редакція теж приєднується до таких побажань і в цьому числі публікує коротке оповідання громадської активістки нашої організації «Криворізьке міське правозахисне товариство» і кореспондентки газети Олени Маковій. Вона і ще сім літераторів стали в 2015-му першими авторами тепер уже знаменитої збірки для дітей про героїв АТО, що вийшла у видавництві «Мамине сонечко» під назвою «Героям слава!». Як підкреслила у своєму матеріалі в числі 104-му всеукраїнської газети «День» від 17 червня 2015 року Інна Лиховид, «...Невеликий тираж — 15 тисяч примірників — розійшовся Україною за два тижні...»

При цьому ще важливо нагадати нашим читачам, що в числі 23-му газети за грудень 2016-го року вже йшла мова про цей твір. Там у своєму дописі «Саме той Канібор» авторка розповіла, що під час демонстрації кінофільму «Гніздо горлиці» в кінотеатрі «Олімп» вона побачила Олександра Канібора, воїна полку «Азов», у якого вперше брала інтерв'ю як у молодого художника. А далі в тому дописі вона зазначила: «...В 2011-му році, коли до Кривого Рогу приїздив лауреат Шевченківської премії Василь Шкляр зі своїм романом «Чорний ворон», то Олександр Канібор подарував йому свою картину, яку письменник підняв високо над собою (на світліні). А тоді, коли почалась російсько-українська війна, він пішов на фронт воювати проти ворогів. І там намалював портрет Президента Литви Далі Грибаускайте і надіслав їй (вона виставляла його на Фейсбуці), а потім Олександр Канібор став прообразом героя мого оповідання до збірки «Героям слава!» під назвою «Тихий художник посеред грому війни», а ще пізніше — прообразом героя повісті Василя Шкляра «Чорне сонце».

Тож пропонуємо читачам це її оповідання.

ПРОМІНЬ ПРОСВІТИ

1

Хлопчик Івасик жив на березі Тихого ставу. І сам був тихим-тихесеньким. Але закоханим і у той став-ставок, і у той степ, що огортав ставок з усіх боків разом із його підземними джерельцями. І малював усе-усе, що бачив під синім небом та ласкавим сонцем.

Зростав зі своєю родиною і міцнішав кожного дня. А у батька, який багато років вирізував різні фігурки з дерева, усе більшало сивого волосся на голові. Та й мама вже не так швидко, як раніше, ходила з хати на город, а потім — до хліва і знову — до хати і у літню кухню. Бо сил у неї поменшало й дивилася вона на Івасика тепер знизу вгору. Адже він виріс високим, з широкими плечима і міцним.

«Справжнім козарлюгою став! — гордо казав про нього батько. — Та тільки без шаблі і без коня...»

А хлопець лише усміхався і малював. Причому так гарно, що слава про нього розлетілася не тільки селами, а й великими містами, які розкинулися далеко-далеко за Тихим ставом.

Івасик спочатку просто так роздавав картини тим людям, яким вони подобалися, чи тим, кого малював, а потім йому почали приносити то хліб свіжоспечений, то картоплю, то якусь одяжину, а то й гроші давали. Люди казали при цьому: «Відмовлятися негоже, бо ти ж свою душу вклав у ті малюнки».

Та на рідну українську землю прийшла біда: напали люті вороги. І хоч до Тихого ставу їм було ще дуже далеко, Івасик вирішив її боронити.

(Закінчення на 3 стор.)

НА ВИСТАВЦІ У ПЕРЕДДЕНЬ СВЯТА ХУДОЖНИКА

З нагоди Дня художника України у виставковій залі Кривого Рогу, що в Центрально-Міському районі, почала працювати виставка. На ній організатори розмістили роботи, виконані як у різних техніках, так і на різну тематику. Об'єднує їх тільки одне: майстерність авторів.

На відкритті виступив Сергій Неженцев, голова Центрально-Міської район-

ної у місті ради. Були також вручені художникам почесні грамоти від виконкому Криворізької міської ради та подяки – від районної влади.

Звичайно ж, що у короткій інформації про її відкриття неможливо навіть лише перелічити виставлені там роботи із зазначенням авторів, а не те що розповісти про них більш детально. Але я впевнено завіряю наших читачів у тому,

що тут справді є на що подивитися, є чим збагатитися як емоційно, так і духовно. А тому варто цю виставку відвідати.

Я ж у цій замітці зверну увагу на творчість лише одного нашого художника: Віктора Горяєва, з яким мені вдалось побесідувати. З його творчістю знайомі не тільки криворізьці, а й жителі Києва і Одеси, де були його персональні виставки.

Як розповів художник, у квітні цього року він у числі шести майстрів з України представив свою творчість у Китаї. А якщо сказати точніше – в художньому музеї міста Шанхая, в са-

10/11/2019

мому центрі, біля вежі «Перлина Сходу». Причому його роботи зацікавили відвідувачів, які приходили на виставку. Цей захід (проект під назвою «Переплетіння») було організовано міжнародним елітарним клубом «Servantia Lumina», що означає українською «Допитливе око». Перебував там, як розповів, тиждень, але місто подивитись як слід не вдалося, бо весь час був зайнятий як на підготовці проекту, так і вже після відкриття.

Отже, виставка робіт криворізьких художників у виставковій залі розпочала свою роботу і запрошує шанувальників мистецтва її відвідати.

Олена МАКОВІЙ

На світлинах: художник Віктор Горяєв; на передньому плані – авторські керамічні вироби Наталії Свистунової і Євгенії Фурман з гончарної студії; художники й відвідувачі виставки під час її відкриття.

Фото авторки.

Вокзал Дніпра може стати приватним - офіційно

Крім залізничних вокзалів Києва, Миколаєва та Хмельницького, в список тих, які потенційно могли б бути передані в концесію, потрапили вокзали Дніпра, Харкова, Івано-Франківська та Вінниці.

Про це пише ЦТС, посилаючись на інформацію заступника міністра інфраструктури України Олександри Клітіної.

Зокрема, звітуючи про результати роботи в міністерстві за тиждень, вона повідомила:

«Погоджено список залізничних вокзалів, який буде аналізуватися експер-

тами Світового банку згідно з можливістю реалізації концесійних проектів. Це:

Харків;
Дніпро;
Вінниця;
Запоріжжя;
Івано-Франківськ;
Хмельницький;
Миколаїв — принципово!».

Зазначимо, тиждень тому Олександра Клітіна інформувала, що отримано попередню

згоду GIF (Global Innovation Fund) і Світового банку щодо проведення аналізу концесії залізничних вокзалів і малодіючих станцій.

Згідно з Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, планується модернізація за допомогою механізмів державно-приватного партнерства деяких залізничних вокзалів. Зокрема, мова йде про вокзали Києва, Миколаєва та Запоріжжя.

Про концесію залізничних вокзалів в Україні говорили ще за часів попереднього уряду. Зокрема, зазначалося, що першим вокзалом, який планують передати в управління приватним компаніям, мав стати Київський центральний вокзал.

Крім цього, для управління вокзалами в межах Укрзалізниці планували створити окрему Вокзальну компанію. Вона має запрацювати до кінця 2019 року.

Ірма БОГУЦЬКА,

сайт «Дніпроград», 13 жовтня 2019 року

Прикраси і зброя – археологи натрапили на давні поховання

У зоні реконструкції автомобільної дороги М-03 на ділянці між Полтавою та Чутовим проходять археологічні розкопки.

Біля с. Новофедорівка археологи виявили давні поховання, повідомляє «Рятівна археологічна служба».

В одному з невеликих курганів знайшли велику кількість уламків виробів з кременю. В іншому виявили групове поховання кінця III - початку II тис до н.е. Померлі могли бути членами однієї родини. З чоловіком була кам'яна сокира, що було символом влади. Жінка мала бронзове скроневе кільце, а дитина - багате намисто з намистин та амулетів з ікл собаки чи вовка.

Неподалік виявили дві невеличкі ями, в одній з яких було поховання дитини з скребком у голові, а в іншій лише горщик, без поховання.

Археологів зацікавило поховання інгульської катакомбної культури (перша половина II тис. до н.е.). Разом з ним виявили на дерев'яному блюді товчену мінеральну посипку чорного кольору, в середину якої поклали дві кістки.

Археологи розкопали давню фортецю у степу біля села Республіканець на Херсонщині. Регіон відомий пануванням скіфів-кочівників, однак ті не будували кам'яних фортець.

Gazeta.ua, 13 жовтня 2019 року

Світле слово від серця

ТИХИЙ ХУДОЖНИК ПОСЕРЕД ГРОМУ ВІЙНИ

(Закінчення, початок на 1- стор.)

– Якщо ми ворога не зупинимо, то він і сюди дійде, – сказав і почав готуватися в дорогу, причому і фарби не забув із собою прихипити, і – чистий білий папір.
– Навіщо ти це робиш? – спитав батько. – Або вже воюй, коли так вирішив, або ж малюй.

– Ні, батьку, я буду і воювати, і малювати.
Батько тільки махнув рукою, перекрестив сина і сказав:
– Та добре вже. Роби, як хочеш. Тільки будь уважним там, синку! Про матір не забувай. Бачиш, яка вона...

А матуся обняла синочка міцно-міцно (дарма, що вже не така сильна була, як раніше), теж перекрестила його в дорогу й промовила:

– Ти там не затримуйся. Швидше повертайся... – і, схилившись на розмальований Івасиком паркан, тихенько-тихенько заплакала.

Івасик поїхав спочатку до великого міста, а звідти – поїздом і машинами до самого фронту, туди, де руйнувала все на своєму шляху і нищила мирних людей війна.

2
Все далі й далі був Івасик від рідної домівки... І добре, що з собою взяв той телефон, що йому батько подарував. З нього добре все чути було. Навіть коли Івасик розмовляв з батьками аж за півтисячі кілометрів, уже із самого фронту, який по телевізору справжнім пеклом називають. Бо там наших бійців обстрілюють із машин, які всюди вогонь розкидають, та так, що все навколо гримить і плавиться, і вбивають за те, що вони захищають українську землю.

А вдома, там, де війни немає, – інші турботи.

– Марійко, лягала б ти вже спати, – говорив батько дружи-

ні, – ти ж з Івасиком нещодавно розмовляла...

– То що з того? Він же там, на війні, а ми тут, де не вбивають, як там... – і знову мати ходить туди-сюди кімнатами, мучиться душою, хвилюється...

Вже й завітчана весна настала, і потеплішало надворі. Та нерадісними ходять батьки Івасика, ще більше посивіли. Бо на телефонні дзвінки Івасик уже багато днів не відповідає. Тому тихо-тихо стало у хаті над Тихим ставом. Та так сумно, що навіть спів пташок щоранку перестав батькам радість у серця приносити: все хвилюються вони про сина, і все міцніше обгортала душу кожного тривога.

3
А Івасик мовчав, бо лежав поранений у шпиталі, його ж телефон лежав десь геть потрошений і розбитий посеред поля. А захоплений під час бою ворожий танк, на якому Івасик (а точніше – уже сержант Іван Колісник) пробився з оточення разом із ще двома бійцями до своїх, прямо на очах тепер виростав чорною бронею на білому-білому аркуші паперу із синьо-жовтим прапором над люком. Цього разу, вперше у своєму житті, художник малював свою картину лежачи, бо дуже важко ще йому було після поранення

ходити. Але він точно знав, що мусить цю картину домалювати, а потім – надіслати туди, де немає війни, де мама з татком живуть у рідному теплому будинку над Тихим ставом і чекають на його повернення з війни. Щоб і вони, і всі односельці побачили: над чорною ворожою потворою – тепер наш сонценосний прапор, який приносить життя, а не сіє смерть. Щоб усі побачили портрети хлопців-героїв, яких він малював у короткі хвилини тиші після жорстоких атак. Боєць-художник вірив, що мирна тиша незабаром запанує над громом війни, а він знову малюватиме вільних людей у рідному селі і соловейків, які співають краще за всіх у цілому світі.

Івасик закінчив картину і побачив, що в палаті, крім нього, повно-повно людей, які тихо-тихо стоять за ліжком і, затамувавши подих, уважно спостерігають, як посеред війни і болю пробивається (наразі – тільки на полотні) світло життя, що утворює перемогу над смертю. А за вікнами шпиталю п'ятьма поступово відступала, даючи дорогу сонцю.

Олена МАКОВИЙ,
м. Кривий Ріг

На світліні: обкладинка першої збірки «Героям слава!»

На захист правди та добра

5 жовтня в імprovізованій кінозалі культурного центру Shelter+ пройшов конкурсний показ стрічок-фіналістів міжнародного Манхетенського фестивалю короткометражних фільмів. Цього року 22-ий з черги фестиваль стартував 26 вересня під лозунгом: «Один тиждень, що об'єднує 100 тисяч кіноманів понад 350 міст на 6-ти континентах одночасно, один світ, один тиждень, один фестиваль. Суддю будеш ти».

Глядачеві, як і на всіх інших показах у світі, були запропоновані 10 картин, одібраних із більш як тисяча двохсот. Показ кожної стрічки тривав приблизно п'ятнадцять хвилин. Кожен, хто придбав квиток, мав можливість проголосувати за один фільм і одного актора. Для більшості присутніх завдання видалося не простим: якість режисерської, операторської, акторської роботи, привабливості сюжетів однаково високі в усіх фіналістів. І все ж, вибір зроблено, і український глядач не розійшовся у своїх уподобаннях зі світовим. Сьомого жовтня стало відомо, що в номінації «Кращий фільм» переміг «Сільвія» британця Річарда Прендергаста.

З п'яти тисяч українських глядачів за нього проголосували 956. По-англійськи стримана і надзвичайно зворушлива, реальна історія про те, як жіночка через фінансову скруту продає свій старенький «Опель», наповнений спогадами про минуле, і як той повертається до неї силою співчуття зовсім сторонніх людей. Це співчуття не оминувло і глядачів, звідсіля і перемога!

У номінації «Краща акторська робота» переможцем став Джон Стендінгіз британського ж «Сімейного роману», де він грає дідуся, що намагається підтримати та заспокоїти заблукалу душу молодій жінки.

На тлі нескінчених за часом та довжиною серіалів п'ятнадцять хвилин – то час хіба-що на титри. Або на цілий роман, якщо тобі є, що сказати! Перший фільм братів Лью'ерів взагалі тривав 50 секунд, і цього вистачило, аби з «Прибуттям потягу на вокзал Ла-Сьота» світ став іншим.

Квиток на перегляд коштував 60 гривень; з дорогою та кавою витрат гривень на сто. І задоволення – на всі сто!

Пане Кіно, ми Тебе любимо!

Леонід БАГАШВІЛІ, м. Кривий Ріг

Пів сотні ковалів з усієї країни, майстер-класи та розваги: у Дніпрі проходить «KOVAL fest»

У Дніпрі, на Фестивальному причалі, проходить фестиваль ковальського мистецтва «KOVAL fest». Триденний захід приурочений до Дня захисника України.

«Уже вдруге проходить цей фестиваль у нашому місті. Його відмінність серед усіх інших у тому, що самі ж дніпріанці можуть брати активну участь у ньому, долучатись до ковальського мистецтва, тобто кожен охочий може викувати собі щось на спомин. Відомо, що вироби, зроблені руками, – найцінніші. Різні локації, музична сцена, дитячі розваги, фуд-корт. Словом, свято яскраве і колоритне. Погода сприяє, тому усіх запрошуємо на набережну», – сказав заступник міського голови Олександр Шикуненко.

За словами організатора фестивалю Григорія Талісмана, до Дніпра цього року з'їхалися майже вдвічі більше ковалів з різних куточків України і навіть один із-за кордону – з Туреччини. Загалом близько 60 учасників.

«Усі запрошені митці працюють в унікальних техниках, які може побачити кожен охочий. Торік під час фестивалю разом з ковалями створили металевий талісман Дніпра, а цього разу – створюємо абетку Дніпра. На інсталяції буде зображена фігура дівчини, яка прагне знань і складає з букв слово Дніпро. Також до нас завітали унікальний майстер, який виготовляє скульптури з титану, ливарі, козаки, що презентують експонати козацького музею, зокрема і зброю, якій 100-150 років. Фестиваль триватиме

до 14 жовтня включно. Запрошуємо дніпріан до нас на фестиваль, адже тут панує справжня гаряча атмосфера з дружніх ковалів», – підкреслив Григорій Талісман.

Зі свого боку президентка громадської організації «Національна спілка митців з художнього металу» Тетяна Тицька додала, що сьогодні ввечері на глядачів чекає яскраве вогняне шоу, яке презентуватимуть команди з різних міст України: «Цим фаєр-шоу хочемо позиціонувати, що вже з наступного року у планах започаткувати новий фестиваль – «Фаєр-фест». Ми люди вогню та металу. Власне, метал уже створили, тепер – вогонь, який відобразатиметься у виллях нашої річки Дніпро».

Коваль Ярослав Паньків приїхав на фестиваль з Івано-Франківська. Чоловік за освітою художник, але вже майже двадцять років займається ковальством: «Зараз куємо козацьку родину. Загалом це нелегка справа, де потрібно бути і митцем, і художником, і ковалем. Отримуємо від своєї роботи справжню насолоду».

Усі три дні тут, на Фестивальному причалі, триватимуть безкоштовні майстер-класи від ковалів з виготовлення монет, цвяхів, оберегів, створення зброї; виступи україномовних гуртів на музичній сцені «Koval Rock Stage», розваги для найменших глядачів на локації «Маленькі ковалики». А також усілякі розіграші мечів, монет тощо.

Іван МУРАХА,

сайт «Дніпроград», 13 жовтня 2019 року

Неправда про Кривий Ріг на СУСПІЛЬНОМУ

Кривий Ріг – найдовше місто в Україні. Це правда. Але навіщо до цієї давно відомої українцям інформації додавати щось таке інше, більше схоже на фантастику, на пряму «дезу» чи просто на приховану рекламу?

Однак саме до такого «додавання» вдався Олександр Педан у своїй радіопередачі «Містами України з Олександром Педаном» на радіо «Культура» ПАТ «НСТУ» 30 вересня цього року. Там, зокрема, йшлося про таке: «...Між Києвом і Кривим Рогом немає прямого залізничного сполучення. Треба їхати з пересадками. Це, звісно, не дуже зручно. Отже, швидше буде добратися автобусом чи власним автомобілем. Відстань між містами – 420 кілометрів, але дорога жадлива. Тож швидше, ніж за вісім годин, ви не доїдете. Ціна автобусного квитка – 350-470 гривень. Залежить від перевізника...».

Так от, по-перше, таке сполучення між Кривим Рогом і Києвом існує давно (я особисто їздив багато разів і в різні роки). Причому пасажирі можуть вибирати не менш, ніж між чотирма поїздами. І щоб у цьому переконатися, достатньо зайти на сайт «Укрзалізниці» й там все побачити.

По-друге, автобусом буде діставатися (а не «добиратися») якраз довше, ніж поїздом. До того ж, – менше, ніж за вісім годин. Є такий поїзд.

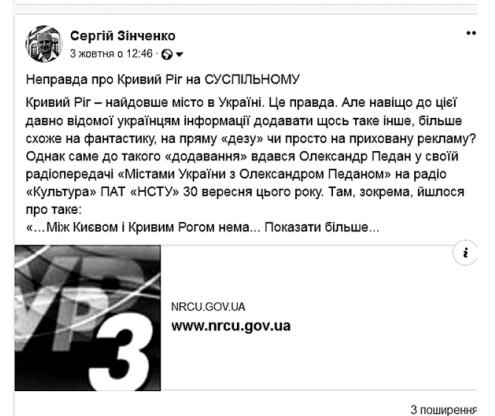
По-третє, за вище названу ціну, яку можна заплатити автоперевізнику, можна доїхати залізницею з Кривого Рога не тільки до Києва (без всіляких там пересадок), а навіть до Львова, а потім – ще й повернутися до Кривого Рогу.

Крім того, суто рекламно (швидше за все, – для окремих комерційних структур) виглядає вже самий початок цієї передачі пана Педана: «...Отож перше, що треба побачити в Кривому Розі, це один з кар'єрів... Обов'язково відвідайте Південний гірничо-збагачувальний комбінат... ГЗК. Спеціально для туристів там збудували оглядовий майданчик... Можна відвідати два цікавих музеї: Південного ГЗК та музею на території колишньої «Криворіжсталі». Дізнаєтесь про історію підприємства та про техніку, яка там працює. Запевняю: хлопцям там сподобається...».

А чому ж тільки ці два музеї названо, до того ж – без сучасної назви «колишньої «Криворіжсталі» («Арселор-Міттал Кривий Ріг»)? А як же музей знаменитого українського художника, лауреата державної премії України Григорія Синиці? А чому забуто гідний уваги туристів виставковий зал? А чому не названо Криворізький історико-краєзнавчий музей? Та навіть про 95-й квартал (а це ж нині знаменитий на всю Україну й за кордоном центр нашого міста!) забув пан Педан...

До того ж, мова тут не тільки про журналістські стандарти, з якими керівництво Суспільного носить, немов із лялькою під час своїх виступів, а навіть – про гендерну рівність. Бо чому ж сказано: «... хлопцям сподобається...» А як же тоді дівчата, га? І мені чомусь здається, що подібні «нестандартні» речі можуть спостерігатися в передачах пана Педана не тільки про Кривий Ріг.

Сергій ЗІНЧЕНКО

ВЕЛИКИЙ ПОЛТАВСЬКИЙ САМОРОДОК

**Еней був парубок моторний
І хлопець хоч куди козак...**

Кожен українець з дитинства, мабуть, пам'ятає ці перші рядки чи не найвеселішої української поеми «Енеїда», автором якої є І.П. Котляревський. Його твори дійсно безсмертні: «Енеїда» Котляревського залишається енциклопедією українського побуту XVIII ст., а п'єси «Наталка Полтавка» і «Москаль-чарівник» упродовж двохсот років не сходять з театральної сцени, вражаючи глядача актуальністю текстів.

Біографія. Іван Петрович Котляревський народився 9 вересня 1769 р. у м. Полтаві в родині канцеляриста полтавського магістрату. Початкову освіту дістав у місцевого дяка. В 1780 р. вступив до Полтавської духовної семінарії, до якої ходив упродовж восьми років. Там кмітливий хлопець виявив поетичний хист, неабиякі здібності до віршування, тому семінаристи прозвали його «рифмачем». Не скінчивши семінарії, Іван працював деякий час канцеляристом, але в 1793 р. він залишив чиновницьку службу і став учителювати в родині місцевих панів. Перший біограф Котляревського С. Стеблін-Камінський зазначає, що в цей період він активно збирав український фольклор — пісні, звичаї, повір'я і перекази українців, був на зборищах і забавах простолюдинів і сам, переодягнений, брав участь у них, уважно слухав і записував слова малоросійського нареччя. Тоді ж, десь в році 1794, Іван Петрович розпочинає писати свою поему «Енеїда». Однак у 1796 р., дізнавшись що його учениця, яку він кохав, уже заручена, Іван Петрович різко змінив долю і вступив на службу військову — до Сіверського карабінерного (пізніше драгунського) полку. Під час російсько-турецької війни брав участь у боях під Бендерами, в облозі Ізмаїла, виявив лицарську відвагу. Коли полк, у якому служив, було переведено з України у Литву, Котляревський у 1808 р. залишає військову службу, виходить у відставку, їде до Петербурга, маючи намір влаштуватися на службу. Але влаштуватися не зміг і дуже біднував. У 1810 р. повертається назавжди до Полтави і влаштовується на скромну посаду наглядча Будинку виховання дітей бідних дворян. Під час Вітчизняної війни 1812 року він тимчасово повертається на військову службу і за дорученням генерал-губернатора кн. Лобанова-Ростовського формує новий, 5-й, Полтавський кінний козачий полк для боротьби з Наполеоном. Мабуть, Котляревський добре виконав доручення, коли в нагороду одержав ранг майора, брильянтовий перстень і 500 рублів річної платні. Проживаючи далі в Полтаві, в 1816 р. призначається головним директором Полтавського театру. Розгортається театральна і драматургічна діяльність Котляревського. Тут виставив свої комедії «Наталка Полтавка» й «Москаль-чарівник». У 1827 р. призначається попечителем «богоугодних закладів» у Полтаві. Як людина визначався Котляревський сильним характером, доброю людиною вдачаю й здобув собі славу знаменитого гумориста, майстра оповідки. Помер у 1838 р. Перед смертю наділив свободою двох кріпаків. Не-

величкий маєток роздав своякам, знайомим та приятелям.

«Енеїда». Поема Івана Котляревського, над якою він працював понад чверть століття, була першим паростком нової української літератури. Критики високо оцінили її жанрову і тематичну оригінальність. Вони неодноразово відзначали, що для Котляревського головним у процесі бурлескно-травестійної переробки героїчної поеми «Енеїда» (29-19 рр. до н. е.) давньоримського поета Вергілія, в якій розповідається про пригоди мандрівної ватаги троянців на чолі з Енеєм, було перетворення традиційного античного міфу в нову художню реальність, проінняту ідеєю відродження зруйнованої Трої — Києва, Запорозької Січі, Гетьманщини. Українська держава загинула, але пам'ять про неї живе, бо живе її народ, який свідчить про своє минуле рідною мовою на своїй землі.

І справді, Котляревський широко і глибоко відобразив життя українського народу, його найкращі національні традиції і важливі суспільно-політичні явища тогочасної дійсності. Саме народність поеми впадає в око читачеві як найхарактерніша її риса. Котляревський, згідно з вимогами бурлескно-травестійного жанру, змінив національне тло першоджерела — переніс подію на український ґрунт. Троянців з поеми «Енеїда» цілком правомірно ототожнюють з українським козацтвом. Еней та його товариші виступають перед нашими очима як кошовий і запорожці. Їхня вдача, поведінка, мова, зброя — все це запорізьке, українське. В поставах олімпійських богів легко розпізнати українських панів — поміщиків із їхнім знущанням з людей, хабарництвом, розгульним бенкетуванням, хибами й химерами.

Картини народного життя наскрізь пронизують «Енеїду». Автор використав велике багатство зібраного ним етнографічного матеріалу. В поемі розмаїтими фарбами змальовано одяг, хатню обстановку, народні гуляння, свята, ігри й танці, звичаї й повір'я українського народу; боги та земні герої їдять прості народні страви і п'ють українські напої. Все це надає його творів національний український колорит.

Поряд із тим другою характерною рисою творчого стилю Котляревського є гумористичний підхід до поважної теми. Цікавий аналіз поеми провела дослідниця Ніла Зборовська в своїй роботі «Код української літератури». Міркуючи про античні «ліаду» та «Енеїду», вона звернула увагу на те, що «і національний грецький епос, і імперський римський епос символічно ввібрали в себе апокаліпсис Трої заради власних цілей: для Гомера Троянська війна — привід утвердити грецький народ, якому загрожувє імперія; для Вергілія — освічений шлях порятунку імперії. Для І. Котляревського Троя з його героєм-державотворцем — інтуїтивний пошук українського самозбереження на основі архетипної пам'яті. Котляревський, як і Вергілій, використав афективну психологію для характеристики героїв поеми, але змінив тональність подачі: похмурі й могутні апокаліптичні настрої стали веселими і радісними. Якщо трагічні події у Вергілія є явищем космічно грандіозним (завдяки іманентно-трансцендентній двоплановості), то у Котляревського афективні події зливаються не з космізмом, а з комізмом, що зумовлює сміхову деконструкцію імперського універсалізму».

Щодо цього директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, академік Микола Жулинський у своєму фоліанті-антології «Українська література: творці і твори» зазначає: «Народно-розмовна мова завдяки «Енеїді» Івана

Котляревського з авантюрою елегантністю увірвалася в наглухо зачинені перед нею двері русифікованої, полонізованої, мадяризованої, румунізованої української культури, хоча в початковій, середній і вищій школі, в церкві, адміністративно-державних установах, торгівлі, офіційній пресі, науці місця для неї вже не було. Творчо інспірована стихією народної культури «Енеїда» Котляревського влилася як якісно нове — художнє — явище, як оригінальний феномен національної культури в широке море народної сміхової культури, але не розчинилася в його стихії. Навпаки, Котляревський гострими сатиричними і іронічними «голками» будив знеможений національний організм, пародійним «перелицюванням» міфічних сюжетів змушував добувати первинну ідейно-сміслову серцевину національного міфу і впроваджувати в суспільні настрої цей стимулятор нової міфотворчості задля збудження почуття національної самосвідомості». Запам'ятаймо цей висновок, він має принципове значення для оцінки «Енеїди» Котляревського — цієї чудової пам'ятки української літератури.

Неможливо оминати в цьому зв'язку і таке питання. «Енеїда» є твором ідейним. Це проявляється в засудженні кріпацтва, і в звеличенні минулого України, і в закличках до любові до рідного краю, до особистої посвяти для загального добра. За міфологічною ширмою сюжет поеми набуває чітких обрисів суспільства того часу, з усією його несправедливістю. Національна ж особливість характеру українського народу — непоборне вільнолюбство, яке здатне стерти всі перепони на своєму шляху. Ця ідея проходить крізь усю художню структуру поеми «Енеїда». Ось, наприклад, як звеличував Котляревський минуле України згадками, повними туги й захоплення колишніми гарними, світлими часами:

Так вічної пам'яті бувало

У нас в Гетьманщині колись,

Так просто військо шикувало,

Не знавши: «стій! не шевелись!»

Так славнії полки козацькі —

Лубенський, Гадяцький, Полтавський —

В шапках, було, як мак цвітуть.

Як грянуть, сотнями ударять,

Перед себе списи наставлять,

То мов метлою все метуть.

Або згадаймо, які слова Котляревський промовляє, оспівуючи високі громадянські чесноти, зокрема любов до батьківщини:

Любов к отчизні де героїть,

Там врага сила не устоїть,

Там груди сильніша од гармат.

Це приклади, які говорять самі за себе. Благородні наміри автора «Енеїди» в українській громаді зрозуміли. Його цілком самобутній, оригінальний твір, сповнений національного колориту, суто народного гумору, дуже швидко здобув визнання в читачів. З рук до рук ходили рукописи поеми «Енеїда» ще перед першим її виданням. Друковані примірники відразу ж розкуповувались. Про неї знали запорожці над Дунаєм, її віз із собою Наполеон, вертаючись із походу на Росію... Відтоді цієї надзвичайно цікавою травестійно-бурлескною поемою, яка захоплює прекрасною мовою, яскравими образами, подіями, добрим гумором, захоплюється український читач.

Травестії Вергілієвої «Енеїди» є також і в інших літературах, але у них вони залишаються здебільшого лише літературним фактом. Інша доля судилася поемі І. Котляревського. «Ії, — буквально днями повідомила «Літературна Україна», — перекладено більш як десятьма мовами європейських країн, і процес творчого перекладу триває». Справді, такої кількості перекладів іноземними мовами

не сподобилась жодна інша травестія «Енеїди» Вергілія.

Драматичні твори Котляревського. Видатний письменник став і автором двох драматичних творів, що поклали початок національній українській драматургії і національному українському театрові. Обидві п'єси Іван Котляревський створив у 1819 р., тоді ж вони були з великим успіхом поставлені на сцені Полтавського театру, де драматург працював директором. Серед них особливої популярності набула п'єса «Наталка Полтавка». Будучи глибоко новаторським твором, перша п'єса Котляревського виросла на національному народному ґрунті з життя народу, з джерел народної творчості. Майстерність у змалюванні персонажів, їхня природність, легкий гумор, вдало дібрані пісні — усе це зумовило високі сценічні якості драматичного твору.

Сама думка написати цю п'єсу виникла в Котляревського з дуже поважних мотивів. На Лівобережній Україні в кінці XVIII — на початку XIX ст. остаточно відмирає стародавня українська шкільна драма, хоч по селах подекуди існував ще мандрівний вертепний театр. Натомість у великих містах будують постійні приміщення для театрів, де починають грати російські трупи. Перші театри в Україні користувалися репертуаром, де переважали іноземні водевілі та мелодрами низької якості. Відомо, як Котляревського схвилювало невміле, повне глуму відтворення українського народного побуту в опереті російського письменника кн. Шаховського «Козак-стихотворец». Тож він вирішив Шаховському відповісти. Відповів оперетою «Наталка Полтавка», що, як слушно зазначили критики, є наче обороною українського народного життя. Оборона Котляревського вийшла така вдала й така гідна, що п'єса ця дотепер не сходить зі сцени українських театрів, справляючи на глядачів враження своїм реалізмом, сценічністю, стрункістю композиції, красою слова, чарами народних пісень.

Одночасно з «Наталкою Полтавкою» була написана і поставлена друга відома п'єса Котляревського «Москаль-чарівник». П'єса була в свій час дуже популярною завдяки талановитій грі Щепкіна, першого виконавця ролі Михайла Чупруна. М. С. Щепкін виконував ролі в обох п'єсах Котляревського не лише в Полтавському театрі. Великий російський актор не розлучався з «Наталкою Полтавкою» і «Москалем-чарівником» упродовж усього свого життя.

Насамкінець — не будемо розводитись над тим, яка велика роль і питома вага Котляревського в історії української культури; наведемо лише один вельми красномовний факт. У своєму привітанні в день столітнього ювілею нової української літератури Михайло Коцюбинський писав про безодню, розрив між народом і освіченою верствою, інтелігенцією в кінці XVIII ст.: «І ось з'являється людина — жива душа народна — і як міст через безодню перекидає веселку поезії і єднає обидва береги. Він бере з-під сільської стріхи пісню народну і переносить її на той бік — і бринять у душі інтелігентна живої струни. З пелюшок середньовічної містерії визволяє він реальну драму і силою свого таланту, своєю незвичною на той час людяністю одкриває очі пана й показує йому, що й під грубою світою б'ється людське серце». Дуже хотів би, щоб запропонована стаття певним чином допомогла усвідомленню саме цієї істини.

Юрій КИЛИМНИК,
кандидат філософських наук,
м. Київ, газета «День»,
9 вересня 2019 року